

Herbert Marcuse – guru roku 1968

Branislav Michalka

5. decembra 2019 ✚ *Politika* ✚ *Frankfurtská škola*

Rok 1968 nebol len príležitosťou pre rozvášnených ľavicových adolescentov. Svoju trošku pop-kultúrnej slávy sa snažili uloviť aj niektoré staršie ročníky. Obzvlášť starší zamestnanci akademického ideového priemyslu sa snažili podlizovať mládeži, zachádzajúc niekedy až za hranice elementárneho vkusu. Pri veselom rozkladaní zvyškov kresťanskej civilizácie si prišiel na svoje Bertrand Russel aj Jean-Paul Sartre, o niektorých rektoroch univerzít ani nehovoriac. Avšak v oblúbe ich predsa len predbehol jeden dôchodca, narodený ešte v 19. storočí, konkrétne v roku 1898.

Jedným z hlavných inšpiračných zdrojov pre mladú ľavicu v 60. rokoch sa totiž stal veterán komunistickej revolúcie – Herbert Marcuse, člen tzv. frankfurtskej školy. Jeho ideály pôsobili na uvoľnenú mládež plnú pudov ako osviežujúca rosa na trávu. Marcuse videl totiž ako jeden zo zdrojov sociálnych rozporov tzv. sexuálnu represiu, čiže útlak. Jeho dielo z roku 1962, Eros a civilizácia, prišlo ako na zavolanie. Hlásalo sexuálnu emancipáciu a voľnosť. Mladí nadšenci pochopili a potešili sa, lebo aplikácia tejto formy revolučného boja im sľubovala na internátoch, a aj mimo nich, nepreberné množstvo plnohodnotnej zábavy.

Marcuse posmelený týmto úspechom napísal ďalšiu knihu, ktorá sa mala stať ideovým podkladom myslenia všetkých ľavicových „slniečkárov“ na päťdesiat rokov dopredu. Kniha s názvom Jednorozmerný človek vyšla v roku 1964. Skutočne, lepšie načasovanie si ani nemohol želať. Okamžite sa stal ideologickým guru Novej ľavice. Jeho sláva v 60. rokoch ďaleko prevýšila všetko, čo dovedy zažil. A zažil všeličo.

Život

Narodil sa v Berlíne ako syn židovských manželov Karla a Gertrudy. V roku 1916 narukoval do armády, ale zatiaľ čo jeho vrstovníci umierali v zákopoch I. svetovej vojny, on trávil celý čas prácou vo vojenských stajniach jazdecka, priamo v rodnom Berlíne. Táto fešácka vojna v zálohe mu nezabránila, aby sa po vojne nestal členom Sovietskej armády a pracujúcich, revolučnej organizácie, ktorá sa zúčastnila komunistického povstania tzv. Spartakovcov.

Po tom, ako prestal robiť revolúciu, dal sa na štúdium. V roku 1922 sa habilitoval na univerzite vo Freiburgu prácou o nemeckej literatúre. V roku 1924 sa oženil so Sophiou Wertheimovou. Vo Freiburgu sa priatelil s Edmundom Husserlom a Martinom Heideggerom.

Po roku 1933 emigroval do Ženevy a neskôr do Spojených štátov, kde získal v roku 1940 občianstvo. Počas vojny pracoval úplne nemarxisticky a nerevolučne pre americký Úrad vojnových informácií, čo v reči obyčajných ľudí znamená Úrad propagandy. Situácia s vojenskými stajňami v Berlíne počas I. svetovej vojny sa tak v podstate zopakovala. Tento úrad sa ďalej vyvíjal až sa z neho stala v roku 1943 Central Intelligence Agency, známa CIA. A tak sa z marxistického vedca a mysliteľa, revolučného spartakovca stal zamestnanec špionážnej agentúry, aby sa neskôr zase stal idolom mládeže, ktorá bojovala proti vojne vo Vietname a nenávidela CIA. Kulisy sa menia, ale niektorí ľudia sú stále na javisku.

Po roku 1945 opustil prácu na propagande a stal sa na Úrade vlády šéfom sekcie pre Strednú Európu (zrejme, aby mohol lepšie študovať jednorozmerného človeka). Tam zotrval do smrti svojej ženy, ktorá zomrela v roku 1951. Pozoruhodné je, že v kapitalistických Spojených štátoch nikomu neprekážala jeho revolučná, komunistická, anti-liberálna a anti-demokratická minulosť. Ešte pozoruhodnejšie je, že pracoval pre CIA a Úrad vlády.

Po manželkinej smrti sa rozhodol zanechať službu na kapitalistickom a reakčnom úrade. Svoju pozornosť upriamil opäť k akademickému svetu a pracoval na Columbijskej univerzite a na Harvarde. V rokoch 1958 až 1965 pracoval na Brandeis University (tam napísal Jednorozmerného človeka) a neskôr na Kalifornskej univerzite v San Diegu. V akademickom svete sa zo štátneho zamestnanca a propagandistu stal opäť tvrdý kritik kapitalizmu.

Na Columbijskej univerzite sa spoznal s C. Wright Millsom, jedným zo zakladateľov Novej ľavice a autorom knihy Mocenská elita. V úvode k Jednorozmernému človeku sa Marcuse priznáva k „živému záujmu“ o Millsovo dielo.

Medzitým sa stihol druhýkrát oženiť s manželkou svojho priateľa Franza Neumanna.

V roku 1965 podporil študentské nepokoje a protesty esejou Represívna tolerancia, v ktorej písal o útlaku v Západnom svete, ktorý mal spočívať v tom, že hlasy menšín zostávajú nevypočuté. Podporil študentov aj osobnou účasťou na protestoch. Vďaka tomu ho začali nazývať „otcom Novej ľavice.“ Jeho popularita rástla a hlásili sa k nemu významní predstavitelia mladej ultraľavicovej a ľavicovo-liberálnej scény: Rudi Dutschke, Angela Davisová, Abbie Hoffman, Charles J. Moore a ďalší.

Keď v 70. rokoch študenti prechodne stratili záujem o LSD a revolúciu, našiel si Marcuse nového koníčka – obhajovanie východoeurópskych disidentov. Po smrti druhej manželky sa v roku 1973 stihol oženiť ešte tretíkrát, a to so svojou o 40 rokov mladšou bývalou žiačkou Ericou Sheroverovou. Zomrel ako 81 ročný veterán boja proti kresťanskej civilizácii počas turné po rodnom Nemecku.

Zdroj: flickr.com

Jednorozmerný človek

Najznámejšou Marcusovou prácou sa stala kniha Jednorozmerný človek. Tá bola a stále je ideovým žriedlom ľavicových liberálov a ľavicových extrémistov. Marcuse podobne ako Marx častokrát správne poukazuje na problémy techniky a industrializácie, ukazuje modernú spoločnosť ako posadnutú konzumom a totalitne manipulatívnu.

Pod pláštikom liberálnych slobôd sa má, podľa neho, skrývať ešte rafinovanejší útlak než v predindustriálnej dobe. Ten vzbudzuje v občanovi ilúziu voľby, uspokojuje jeho materiálne nároky, občan sa so spoločnosťou identifikuje a tým sa v ňom potláča odpor, ktorý Marcuse, ako správny revolucionár, vníma vždy ako niečo pozitívne.

Tento koncept je založený na štandardných ľavicových a liberálnych predpokladoch:

- a) hierarchia, poslušnosť a autorita sú zlé
- b) cieľom ľudského života je sloboda a oslobodenie individua
- c) človek je vo svojej podstate dobrý a slobodný, preto si zaslúži slobodu

Všetky tieto predpoklady sú v rozpore s kresťanskou doktrínou, ktorá hlása opak:

- a) hierarchia, poslušnosť a autorita sú dobré (pokiaľ nenúti človeka jednať proti Božím prikázaniam)
- b) cieľom ľudského života je spása duše a poslušnosť voči Bohu a Jeho zákonom
- c) podstata človeka je narušená, človek má sklony k zlému a slobodu využíva väčšinou na konanie zla.

Pokiaľ má pravdu kresťanská doktrína, o čom sme presvedčení, tak Marcusove vývody strácajú opodstatnenie. Jedinou možnou námietkou, a určite oprávnenou, voči kapitalizmu a industrializmu je fakt, že v množstve svojich aspektov odporujú Bohom daným zákonom. Nápravou je však zavedenie dobrej hierarchie a dobrého rádu a nie ich zrušenie, ako to chcú „permanentní revolucionári“.

Marcusove teórie nadväzujúce práve na Trockého koncepciu „permanentnej revolúcie“ považujú akýkoľvek rád za negatívny a zväzujúci človeka. Údelom človeka je, naopak, permanentná vzbura proti útlaku moci. Robotnícka trieda podľa Marcusa sklamala, „zburžoáznela“ (pre Marcusa a všetkých neomarxistov je najväčším problémom „identifikácia“ človeka so spoločnosťou, čo ho odvádza od vzbury. Ideálom je opak kresťana – večný nespokojenec), a preto je potrebné hľadať novú revolučnú silu: menšiny v spoločnosti (menšinové etniká a rasy, homosexuálov, radikálnych študentov a umelcov). Aplikáciu tejto idei práve zažívame.

Pozoruhodné je, ako sa Marcusove vízie z Jednorozmerného človeka postupne udomácnili v strednom politickom prúde, resp. tento prúd sa stal ľavicovo extrémistický. Napr. postupnú automatizáciu a robotizáciu vnímal Marcuse ako „dejinné vykúpenie“ (krásna ukážka sekularizovanej teológie) a „vstup do ríše slobody“. Automatizácia údajne nie je kompatibilná so „spoločnosťou založenou na vykorisťovaní“ a preto práca stráca svoju dialektickú revolučnú silu a dokonca podstatu. Revolúcia sa preto musí uberať inou cestou – cestou zmeny myslenia a prirodzenosti, nie ekonomiky. A to umožní automatizácia. V skratke: čím viac robotov, tým viac času a sily bude mať človek na to, aby sa zbavil kresťanstva a prirodzenosti.

Všetky tieto vízie z Jednorozmerného človeka sa dočkali naplnenia. Máme tu revolučný teror menšín (sexuálnych, rasových, kultúrnych a náboženských) aj postupnú robotizáciu, ktorá uvoľní človeka pre sociálne a kultúrne experimenty. Máme tu fóbiu z autority a hierarchie; a máme tu politikov – revolucionárov, ktorí boli Marcusovými žiakmi. Tí budujú viacrozmerného človeka: s viacerými identitami a prirodzenosťami, nestáleho, večne premenlivého, náladového – a šíleného.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/herbert-marcuse-guru-roku-1968/>